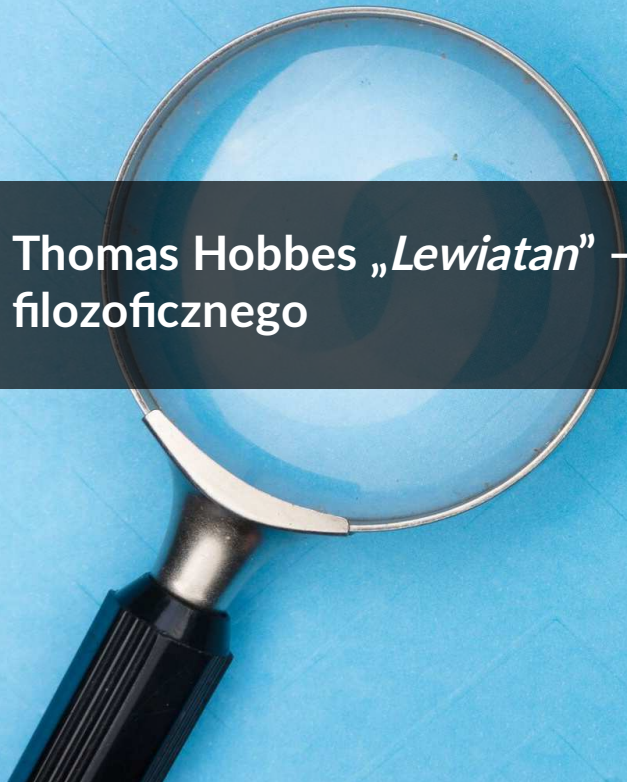

Thomas Hobbes „*Lewiatan*” – analiza tekstu filozoficznego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Thomas Hobbes „*Lewiatan*” – analiza tekstu filozoficznego

Źródło: Markus Winkler, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Analiza źródeł**”.

W zbiorach zadań i repetytoriach, a także w naszych e-materiałach pojawiają się zadania wymagające przeanalizowania materiałów źródłowych. Są to zarówno teksty prawnicze, jak i publicystyczne, wykresy i tabele odnoszące się do badań opinii publicznej. Jaka metoda analizy będzie najskuteczniejsza?

Najczęściej wykorzystywana przez uczniów technika polega na przeczytaniu pytania i przeszukiwaniu tekstu (tabeli, wykresu) w celu znalezienia odpowiedzi. Jednak ten sposób bywa zawodny. Odpowiedź na pytanie często wymaga znajomości całego fragmentu, może także polegać na opisanu jakiegoś szerszego kontekstu (mechanizmu prawniczego, tendencji socjologicznej, określonego ciągu argumentacyjnego). Samo przeczytanie materiału źródłowego pod kątem zadanego pytania może zatem nie wystarczyć; należałoby wcześniej uchwycić strukturę tekstu i wzajemne zależności. To właśnie przedstawimy w niniejszej serii materiałów.

Twoje cele

- Przeanalizujesz tekst filozoficzny Thomasa Hobbesa.
- Dokonasz selekcji i hierarchizacji informacji pozyskanych z materiału źródłowego.
- Przedstawisz wnioski z analizy materiału.

Dla zainteresowanych

Norberto Bobbio
„*Liberalizm i demokracja*”
– analiza tekstu
filozoficznego

**Roger Scruton „*Co
znaczy konserwatyzm*”** –
analiza tekstu
filozoficznego

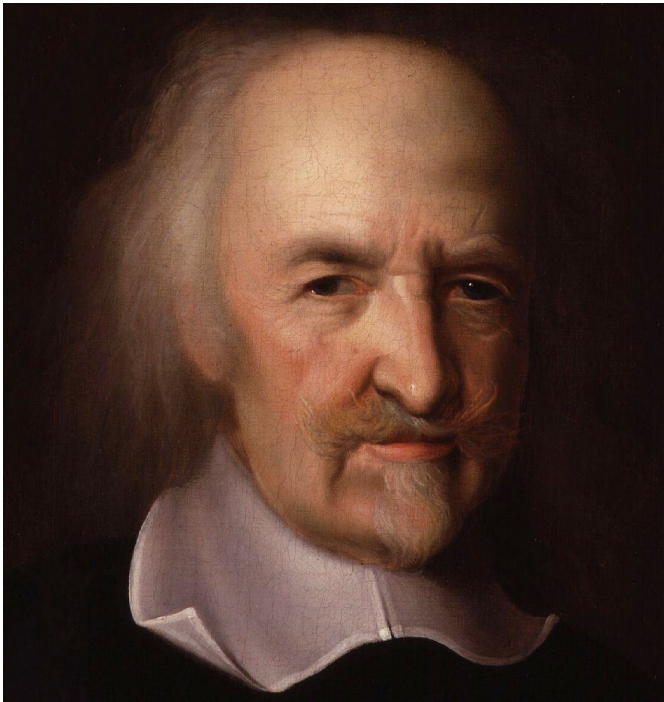

José Ortega y Gasset
„*Bunt mas*” – analiza
tekstu filozoficznego

**John Locke „*Dwa
traktaty o rządzie*”** –
analiza tekstu
filozoficznego

Przeczytaj

Thomas Hobbes

Źródło: domena publiczna.

Thomas Hobbes (1588–1679) – angielski filozof, myśliciel społeczny, twórca [kontraktualizmu](#), autor dzieła *Lewiatan* (1651). Dowodzi w nim, że człowiek jest z natury zły (*homo homini lupus est*), a relacje międzyludzkie cechuje nieustanna walka każdego z każdym (*bellum omnium contra omnes*) – te dwa stwierdzenia, stając się fundamentem antropologii Thomasa Hobbesa, wyznaczają kierunek jego politycznego myślenia. W rezultacie Hobbes konstruuje teorię, która stanowić ma jedyną realną odpowiedź na zagrożenie przemocą – teorię umowy społecznej.

Z poglądami Hobbesa nie zgadzali się [John Locke](#) i później [John Stuart Mill](#). Ich zdaniem, skuteczna umowa społeczna nie musi koniecznie prowadzić do

ubezwłasnowolnienia jednostek i przekazania całej władzy suwerenowi. Wskazywali również, że w odpowiednich warunkach ludzie są zdolni do działań altruistycznych.

Polecenie 1

Wysłuchaj fragmentu *Lewiatana* Thomasa Hobbesa. Spróbuj uchwycić strukturę analizowanego materiału i najważniejsze myśli w nim zawarte, odpowiadając na pytania:

- Co konkretnie opisuje tekst?
- Czy istnieje jakaś teza? Jeżeli tak, to jaki ma charakter – jawny czy ukryty?
- Opisz sytuację wyjściową.
- Czy tekst dotyczy jednej kwestii, czy też zarysowuje kilka problemów? Jeśli tak, to jakich?
- Czy tekst zawiera jakieś słowa, które są niejasne i wymagają dodatkowych wyjaśnień?
- W jaki sposób można podzielić cały tekst? Znajdź znaczenie każdej z części.

Natura uczyniła wszystkich ludzi tak równymi, co się tyczy władz cielesnych i duchowych, że chociaż znajdzie się czasem człowiek wyraźnie silniejszy na ciele lub bystrzejszy umysłem niż inny, to przecież, gdy weźmie się wszystko w rachubę, różnica między człowiekiem a człowiekiem nie jest tak znaczna, ażeby na tej podstawie jeden człowiek mógł mieć roszczenie do korzyści, do której inny nie mógłby mieć innego roszczenia. Co się tyczy siły cielesnej, to najslabszy człowiek ma dość siły, ażeby zabić najmocniejszego albo tajemną machinacją, albo łącząc się z innymi ludźmi, którzy są w takim samym niebezpieczeństwie jak on. (...)

Jest więc oczywiste, że gdy ludzie żyją nie mając nad sobą mocy, która by ich wszystkich trzymała w strachu, to znajdują się w stanie, który się zwie wojną; i to w stanie takiej wojny, jak gdyby każdy był w wojnie z każdym innym. Albowiem wojna polega nie tylko na walce czy też na rzeczywistym zmaganiu; czasem wojny jest odcinek czasu, w którym dostatecznie jest wyraźne zdecydowanie na walkę. A wobec tego pojęcie czasu należy włączyć do natury wojny tak, jak włącza się je do natury pogody. Istota złej pogody nie polega bowiem na jednej nawałnicy czy też na dwóch, lecz na tym, że się na nią zanosi w ciągu wielu kolejnych dni. Podobnie natura wojny polega nie na rzeczywistym zmaganiu, lecz na widocznej do tego gotowości w ciągu całego tego czasu, w którym nie ma pewności, że jest przeciwnie. Wszelki inny czas zaś jest czasem pokoju. (...)

Ta wojna każdego człowieka z każdym innym ten ma jeszcze skutek, że nic tutaj nie może być niesprawiedliwe. Pojęcia tego, co słuszne i niesłuszne, sprawiedliwości i niesprawiedliwości, nie mają tu miejsca. Gdzie nie ma nad ludźmi jednej wspólnej mocy, tam nie ma prawa; a gdzie nie ma prawa, tam nie ma niesprawiedliwości. Siła i podstęp są w wojnie dwiema kardynalnymi cnotami. Sprawiedliwość i niesprawiedliwość nie są w ogóle władzami ani ciała, ani umysłu. Gdyby nimi były, to mogłyby być w człowieku, który by był sam na świecie, podobnie jak mogą być w nim wtedy zmysły i uczucia. Są to cechy, które przysługują ludziom w społeczeństwie, nie zaś w samotności. I z tego stanu wojny wypływa również, że nie ma w nim ani własności, ani władzy, ani różnicy między moim i twoim; do każdego człowieka należy tylko to, co może sam zdobyć, i na tak długo, jak długo może to utrzymać w swej mocy. Tyle o tej złej sytuacji, w jakiej sama natura stawia człowieka; niemniej daje mu ona możliwość wydobyć się z tego położenia; ta możliwość tkwi w części w jego uczuciach, w części w jego rozumie.

Uczucia, które skłaniają ludzi do pokoju to strach przed śmiercią, pragnienie takich rzeczy, jakie są niezbędne do wygodnego życia, oraz nadzieja, że swą pilnością i pracą człowiek będzie mógł je zdobyć. Rozum zaś poddaje wygodne warunki pokoju, na których ludzie mogą dojść do zgody. Te warunki pokoju to normy, które inaczej nazywają się prawami natury. O nich będę mówił bardziej szczegółowo w dwóch następnych rozdziałach.

Słownik

umowa społeczna

termin filozoficzny łączący wiele różnych teorii, których tematem są umowy dorozumiane, za pomocą których ludzie tworzą narody i utrzymują porządek społeczny; teoria umowy społecznej to racjonalne uzasadnienie poglądu, że legalna władza państwowa musi wywodzić się ze zgody społeczeństwa

homo homini lupus est

(z łac.) – człowiek człowiekowi wilkiem

bellum omnium contra omnes

(z łac.) – wojna wszystkich przeciw wszystkim

kontraktualizm

teoria, zgodnie z którą pewne struktury organizacyjne (np. państwo, społeczeństwo obywatelskie, polityczne) powstają na mocy porozumienia jednostek, czyli zawartego między nimi kontraktu – ustaleniu norm funkcjonowania tych struktur; przejście z niekorzystnego stanu natury do korzystnego stanu społecznego i państwowego

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z dwiema warstwami analizy tekstu filozoficznego, jakim jest fragment *Lewiatana* Thomasa Hobbesa: formalną i znaczeniową. Następnie zapisz w punktach notatkę, w której zawrzesz najważniejsze dla ciebie kroki metody analitycznej.

Analiza warstwy formalnej

Thomas Hobbes *Lewiatan*

Okładka *Lewiatana* Thomasa Hobbesa;
grawerowanie wykonane przez Abrahama
Bosse'a, 1651
domena publiczna

1

2

Antropologiczna wizja przedstawiona w pracy Hobbesa jest niezwykle mroczna. Człowiek jest

skrajnym egoistą i walczy za wszelką cenę o przetrwanie. Jak powiada sam Hobbes: Homo homini lupus est – Człowiek człowiekowi wilkiem.

3

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/Pmb3Nsoad>

Fragment 1

Natura uczyniła wszystkich ludzi tak równymi, co się tyczy władz cielesnych i duchowych, że chociaż znajdzie się czasem człowiek wyraźnie silniejszy na ciele lub bystrzejszy umysłem niż inny, to przecież, gdy weźmie się wszystko w rachubę, różnica między człowiekiem a człowiekiem nie jest tak znaczna, ażeby na tej podstawie jeden człowiek mógł mieć roszczenie do korzyści, do której inny nie mógłby mieć innego roszczenia. Co się tyczy siły cielesnej, to najłabszy człowiek ma dość siły, ażeby zabić najmocniejszego albo tajemną machinacją, albo łącząc się z innymi ludźmi, którzy są w takim samym niebezpieczeństwie jak on. (...)

4

Zarysowanie podstawowego obrazu antropologicznego; wskazanie, na czym polega podstawowa równość między ludźmi.

5

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/Pmb3Nsoad>

Fragment 2

Jest więc oczywiste, że gdy ludzie żyją, nie mając nad sobą mocy, która by ich wszystkich trzymała w strachu, to znajdują się w stanie, który się zwie wojną; i to w stanie takiej wojny, jak gdyby każdy był w wojnie z każdym innym. Albowiem wojna polega nie tylko na walce czy też na rzeczywistym zmaganiu; czasem wojny jest odcinek czasu, w którym dostatecznie jest wyraźne zdecydowanie na walkę. A wobec tego pojęcie czasu należy włączyć do natury wojny tak, jak włącza się je do natury pogody. Istota złej pogody nie polega bowiem na jednej nawałnicy czy też na dwóch, lecz na tym, że się na nią zanosi w ciągu wielu kolejnych dni. Podobnie natura wojny polega nie na rzeczywistym zmaganiu, lecz na widocznej do tego gotowości w ciągu całego tego czasu, w którym nie ma pewności, że jest przeciwnie. Wszelki inny czas zaś jest czasem pokoju. (...)

6

Charakterystyka sytuacji człowieka w tzw. stanie natury, którą Hobbes określa jako wojna każdego z każdym (*Bellum omnium contra omnes*).

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/Pmb3Nsoad>

7

Fragment 3

Ta wojna każdego człowieka z każdym innym ten ma jeszcze skutek, że nic tutaj nie może być niesprawiedliwe. Pojęcia tego, co słuszne i niesłuszne, sprawiedliwości i

niesprawiedliwości, nie mają tu miejsca. Gdzie nie ma nad ludźmi jednej wspólnej mocy, tam nie ma prawa; a gdzie nie ma prawa, tam nie ma niesprawiedliwości. Siła i podstęp są w wojnie dwiema kardynalnymi cnotami. Sprawiedliwość i niesprawiedliwość nie są w ogóle władzami ani ciała, ani umysłu. Gdyby nimi były, to mogłyby być w człowieku, który by był sam na świecie, podobnie jak mogą być w nim wtedy zmysły i uczucia. Są to cechy, które przysługują ludziom w społeczeństwie, nie zaś w samotności. I z tego stanu wojny wypływa również, że nie ma w nim ani własności, ani władzy, ani różnicy między moim i twoim; do każdego człowieka należy tylko to, co może sam zdobyć, i na tak długo, jak długo może to utrzymać w swej mocy. Tyle o tej złej sytuacji, w jakiej sama natura stawia człowieka; niemniej daje mu ona możliwość wydobyć się z tego położenia; ta możliwość tkwi w części w jego uczuciach, w części w jego rozumie.

8

Warunki, jakie muszą być spełnione, aby można było mówić o pojęciu niesprawiedliwości.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/Pmb3Nsoad>

9

Fragment 4

Uczucia, które skłaniają ludzi do pokoju to strach przed śmiercią, pragnienie takich rzeczy, jakie są niezbędne do wygodnego życia, oraz nadzieja, że swą pilnością i pracą człowiek będzie mógł je zdobyć. Rozum zaś poddaje wygodne warunki pokoju, na których ludzie

mogą dojść do zgody. Te warunki pokoju to normy, które inaczej nazywają się prawami natury. O nich będę mówił bardziej szczegółowo w dwóch następnych rozdziałach.

Rola uczuć i rozumu w wydostaniu się z tej niebezpiecznej dla człowieka sytuacji życiowej, jaką jest stan natury.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Analiza warstwy znaczeniowej

Thomas Hobbes *Lewiatan*

Natura uczyniła wszystkich ludzi tak równymi, co się tyczy władz cielesnych i duchowych, że chociaż znajdzie się czasem człowiek wyraźnie silniejszy na ciele lub bystrzejszy umysłem niż inny, to przecież, gdy weźmie się wszystko w rachubę, różnica między człowiekiem a człowiekiem nie jest tak znaczna, ażeby na tej podstawie jeden człowiek mógł mieć roszczenie do korzyści, do której inny nie mógłby mieć innego roszczenia. Co się tyczy siły cielesnej, to najslabszy człowiek ma dość siły, ażeby zabić najmocniejszego albo tajemną machinacją, albo łącząc się z innymi ludźmi, którzy są w takim samym niebezpieczeństwie jak on. (...)

Jest więc oczywiste, że gdy ludzie żyją, nie mając nad sobą mocy, która by ich wszystkich trzymała w strachu, to znajdują się w stanie, który się zwie wojną; i to w stanie takiej wojny, jak gdyby każdy był w wojnie z każdym innym. Albowiem wojna polega nie tylko na walce czy też na rzeczywistym zmaganiu; czasem wojny jest odcinek czasu, w którym dostatecznie jest wyraźne zdecydowanie na walkę. A wobec tego pojęcie czasu należy włączyć do natury wojny tak, jak włącza się je do natury pogody. Istota złej pogody nie polega bowiem na jednej nawałnicy czy też na dwóch, lecz na tym, że się na nią zanosi w ciągu wielu kolejnych dni. Podobnie natura wojny polega nie na rzeczywistym zmaganiu, lecz na widocznej do tego gotowości w ciągu całego tego czasu, w którym nie ma pewności, że jest przeciwnie. Wszelki inny czas zaś jest czasem pokoju. (...)

Ta wojna każdego człowieka z każdym innym ten ma jeszcze skutek, że nic tutaj nie może być niesprawiedliwe. Pojęcia tego, co słuszne i niesłuszne, sprawiedliwości

i niesprawiedliwości, nie mają tu miejsca. Gdzie nie ma nad ludźmi jednej wspólnej mocy, tam nie ma prawa; a gdzie nie ma prawa, tam nie ma niesprawiedliwości. Siła i podstęp są w wojnie dwiema kardynalnymi cnotami. Sprawiedliwość i niesprawiedliwość nie są w ogóle władzami ani ciała, ani umysłu. Gdyby nimi były, to mogłyby być w człowieku, który by był sam na świecie, podobnie jak mogą być w nim wtedy zmysły i uczucia. Są to cechy, które przysługują ludziom w społeczeństwie, nie zaś w samotności. I z tego stanu wojny wypływa również, że nie ma w nim ani własności, ani władzy, ani różnicy między moim i twoim; do każdego człowieka należy tylko to, co może sam zdobyć, i na tak długo, jak długo może to utrzymać w swej mocy. Tyle o tej złej sytuacji, w jakiej sama natura stawia człowieka; niemniej daje mu ona możliwość wydobyć się z tego położenia; ta możliwość tkwi w części w jego uczuciach, w części w jego rozumie.

Uczucia, które skłaniają ludzi do pokoju to strach przed śmiercią, pragnienie takich rzeczy, jakie są niezbędne do wygodnego życia, oraz nadzieja, że swą pilnością i pracą człowiek będzie mógł je zdobyć. Rozum zaś poddaje wygodne warunki pokoju, na których ludzie mogą dojść do zgody. Te warunki pokoju to normy, które inaczej nazywają się prawami natury. O nich będę mówił bardziej szczegółowo w dwóch następnych rozdziałach.

Twoje notatki:

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Pobierz materiał źródłowy do ćwiczeń.

Thomas Hobbes *Lewiatan* (fragmenty)

Plik o rozmiarze 60.15 KB w języku polskim

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, czym charakteryzuje się – mimo wszelkich różnic – zasadnicza równość między ludźmi.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, na czym polega opisany w tekście stan przedpaństwowy.

Ćwiczenie 3

Wskaż, do czego porównywany jest stan wojny. Opisz, na czym on polega.

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, dlaczego w stanie wojny nie istnieje sprawiedliwość.

Ćwiczenie 5

Wskaż, z czego może wynikać fakt, iż siła i podstęp uznane zostały przez Hobbesa za cnoty kardynalne.

Ćwiczenie 6

Wskaż, na czym polega udział uczuć i rozumu w wydostaniu się ze stanu natury.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, dlaczego zdaniem filozofa same uczucia lub sam rozum nie wystarczą, by wydostać się ze stanu natury.

Ćwiczenie 8

Wskaż, różnice w poglądach Thomasa Hobbesa i Johna Locke'a.

Dla nauczyciela

Autor: Justyna Szymańska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Thomas Hobbes „*Lewiatan*” – analiza tekstu filozoficznego

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

3) przedstawia najważniejsze teorie genezy państwa (Arystotelesa, teistyczna, umowy społecznej, podboju, marksistowska).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje tekst filozoficzny Thomasa Hobbesa;
- dokonuje selekcji i hierarchizacji informacji pozyskanych z materiału źródłowego;
- przedstawia wnioski z analizy materiału.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- metoda akwariów;
- analiza materiału źródłowego.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Klasa zostaje podzielona na kilka grup. Każda z nich opracowuje przydzielone zagadnienie na podstawie e-materiału i innych dostępnych źródeł:
- grupa I – Umowa społeczna: poglądy Hobbesa, Locke'a i Milla (prezentacja multimedialna);
- grupa II – Analiza formalna fragmentów *Lewiatana* Th. Hobbesa (argumenty do dyskusji);
- grupa III – Analiza znaczeniowa fragmentów *Lewiatana* T. Hobbesa (cytaty i ich wyjaśnienie).

Faza wstępna:

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
2. Uczniowie zapoznają się z pytaniami zawartymi w sekcji „Przeczytaj”, wspólnie słuchają audiobooka z fragmentami tekstu T. Hobbesa i robią notatki.
3. Chętne/wybrane osoby udzielają odpowiedzi na pytania. Pozostali uczniowie je weryfikują i uzupełniają.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie prowadzą dyskusję metodą akwariów na temat analizy formalnej tekstu źródłowego. Grupa II zajmuje miejsca w wewnętrznym kręgu i przedstawia przygotowane wcześniej argumenty. Pozostali uczniowie zajmują miejsca na zewnątrz, przysłuchują się dyskusji, zwracają uwagę na sposób jej prowadzenia, robią notatki.
2. Po zakończeniu dyskusji osoby z zewnętrznego kręgu oceniają trafność argumentów i sposób prowadzenia dyskusji.

3. Następnie cały zespół zapoznaje się z prezentacją multimedialną i weryfikuje analizę formalną dokonaną w czasie dyskusji.
4. Grupa III przedstawia analizę znaczeniową tekstu T. Hobbesa. Pozostali uczniowie sporządzają notatki. Mogą też zadawać pytania i prosić o wyjaśnienia prelegentów.
5. Grupa I przedstawia prezentację na temat poglądów T. Hobbesa, J. Locke'a i J.S. Milla.
6. Dyskusja na temat różnic w poglądach myślicieli dotyczących umowy społecznej. Chętne/wybrane osoby dokonują podsumowania.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie w celu weryfikacji zrozumienia tekstu T. Hobbesa wykonują ćwiczenia interaktywne z sekcji „Sprawdź się”.

Praca domowa:

1. Przygotuj kilka pytań dotyczących poruszanych na zajęciach zagadnień, których możesz się spodziewać na kartkówce.

Materiały pomocnicze:

- *Słownik myśli społeczno-politycznej*, praca zbiorowa, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2007.
- J. Bryła, Z. Czachór, W. Malendowski, *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, Wrocław 2016.
- A. Antoszewski, R. Herbut, *Leksykon politologii*, Wrocław 2002.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium z sekcji „Prezentacja multimedialna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.